

LEVELEK A SZERKESZTŐSÉGHEZ

Sajtólevelezés régebben és ma

Mint volt sajtólevelező és jelenlegi szerényebb külső munkatárs (ha engedik eme jelzővel illetnem magam) szükségét érzem a hazai magyar sajtó és levelezőinek viszonyát taglalni, mert úgy vettem észre, hogy az összeköttetést szolgáló kenderkötél egy helyen igen-igen meggyengült, s alig tartja egy vékony szál a karomnyi vastagságot. Kénytelen vagyok általánosítani, és csak helyenként bizonyítani konkrét adatokkal, mert ez a kapcsolatszakadás újságonként változik. Hogy központi vagy megyei lapról van-e szó, hogy hány olvasója, illetve előfizetője van, hogy milyen a népszerűsége, újságíró—szerkesztő kollektívája, aszerint változik számos apróbb tényező függvényében. Megjegyezni szeretném, hogy kimondottan a hazai magyar nyelvű újságok szerkesztői-levelezői viszonyára gondolok, és hivatkozom a *Korunk* márciusi számában megjelent felmérések sugallatára. Hiszem, hogy a kérdésfelvetés szükséges — s talán az lett volna hamarabb is —, és remélem: egyes szerkesztők nem tekintik egyedi-személyi problémának, a „sértett” fél problémájának. Az *Előre* példája igazolja: a szorosabb kapcsolatra ezután is szükség van. Kereste és megtalálta a módját annak, hogy helyet kapjon az olvasót képviselő levelező is! A *Hargita* „Boritékbontás” című rovatában ad helyet minden olvasójának, aki jogos panaszát, a köz ügyeit tárgyalja levelében. Nos, ezek szerint minden rendben... — mondhatnók.

Húsz éven át a sajtólevelezők ezrei — belső kényszertől hajtva vagy külső biztatásra — központi és vidéki lapjaink éltetői, „anyagbeszerzői” voltak, többé-kevésbé megbízható külső munkatársai. A kevés számú szerkesztő feladata volt — többek között — összefogni a levelezők népes táborát, irányítani, tanítani az írás művészetére. És ami talán a legtöbb dolgot adott: az a gyakran szervezett versenyek reális értékelése volt, olyanszerű megszervezése, hogy a levelek számbeli és minőségi gyarapodását segítsék elő. A havonként, negyedévenként megjelent tájékoztatók, a pontos válaszadások, az időnként kibocsátott körlevelek, a szerkesztőség jóindulatú tanácsokkal ellátott levelei, a szerkesztőség képviselői és a rajon, illetve a tartomány székhelyére összehívott levelezők közti meleg hangú beszélgetések, tapasztalatcserék, kiértékelések mind azt bizonyították, hogy szükség volt a munkás, földműves, értelmiségi levelezőkre.

El lehet képzelni, hogy a legheterogénebb kollektíva — fiatalok és öregek, férfiak és nők, tanultak és csak elemi végzettek, ceruzával és pennával írók — betűit, mondatait kihámozni, rendszerezni, nyomdakésszé tenni nem lehetett könnyű munka. Am olyan esetek is előfordultak, hogy újságírók kiharcolták az egyszerű munkásemberek „esti izzadságát”, kaptak az érdekesnek ígérkező számadatokon, és ezeket felhasználva, kissé megtoldva és kicifrázva kikerekítették a maguk cikkét anélkül, hogy igénybe vették volna a kiszállás és utánajárás lehetőségét. Bizony, az értekezleteken nem egy levelező fejezte ki rosszalló véleményét agyonlakkozott neve alatt soha meg nem jelent cikke miatt. Voltak azonban szép gesztusai is az akkori közös munkának. Például, mikor a kiküldött belső munkatárs a munkahelyén kereste fel az illető termelőegység vagy intézmény „külső munkatársát”. Ezek a találkozások mindig a lap javát szolgálták.

Az 1966—70-es ötéves terv kezdetén érezhető minőségi javulás mutatkozott újságírásunkban. Egyetemet végzett, a tollal bánni tudó riporterek egyre nagyobb helyet követeltek írásaikkal a lapokban. Az iparban és mezőgazdaságban, az építő munka más területein elért eredményeket már nem csupán a száraz számadatok rövid összefoglalásával kezdték felmutatni. A színes riportok kezdenek előtérbe kerülni, a társadalmi anketók, a hosszabb terjedelmű publicisztikai műfajok

szaporodnak. Az évek hosszú során közismertté vált levelezők neve kezd elmaradozni. Néhányuk még tartotta magát, még bírta „szusszal“ a meg nem hirdetett versenyt. Különösen az aránylag kevés előfizetővel rendelkező *Falvak Dolgozó Népe* és a *Munkásélet* támaszkodott több ideig levelezőinek segítségére. És többekévébe a tartományi lapok. Nem egy levelező a termelésből való kiemelés után ma is működő, jó újságíróvá vált. Akik hozzászóltak az állandó biztatáshoz, noszogatáshoz, azon vették észre magukat, hogy már nem kéri többé a segítségüket.

Be kellett látnunk: ez így van rendjén. Azt is, hogy a szerkesztőségek több belső munkatárshoz jutottak, akik nagyobb területet képesek átfogni, és akikre mindig lehet számítani, anyagaikból válogatni. Fogyatoszni kezdett a szerkesztőségeknek s az onnan küldött levelek száma. Néhányan, akik semmiképp sem bírtunk szabadulni attól a gondlattól, hogy többé nem írhatunk, azt tapasztaltuk, hogy valóban nélkülözhetők vagyunk. Azt, hogy nélkülünk is megjelenik a hovatovább mind formában, mind tartalomban javuló központi, megyei lap! Aggódásra csak az adott okot, hogy nem kaptunk választ egyre nagyobb gondok közt írt leveleinkre. Egy ideig még tartott a lelkesedésemből, aztán mind több levél került a fiókok mélyére, a papirkosárba. A várt és sosem kapott válaszok fájtak a legjobban. A sok izzadsággal megírt leveleink sorsa.

Egy dolgot megtanultunk: olvasnunk kell minél többet, mert csak az önképzés segíthet kitaposni az újságírás járható ösvényeit, megismerni az új követelmények törvényeit. Az újságírókkal korábban tartott kapcsolataink idején némi „kulisszatitkokba“ is sikerült behátrálnunk. Két-három évvel ezelőtt leszurtem a tanulságot: megtűrnék ugyan maguk mellett a diplomás kollégák, kategorikusan nem utasítottak vissza, de csak, ha tenyéryni üres hely maradt. A fanyar-kiudvarolt válaszok, agyonhallgatott írásaink bizonyos szakmai feltételeknek sejtettek.

Nem konkurrálni akarunk és nem is egyenlőségjelet kívánunk tenni belső és külső munkatárs közé. De szerintünk vétek az, ha a levelezési osztályon dolgozó belső munkatárs kényelemből, felületességéből később bontja fel a faluról érkezett levelet, mely így érvényét veszítette. Bármilyen szépen is írták meg, már nem időszerű... Márpedig, mint ismeretes, az időszerűség elsőrendű feltétel újságírói berkekben. A soha fel nem bontott levelekről nem is beszélek. A sajtólevelező aztán megkérdi önmagát: vajon mi is lett a sorsa meg nem jelent leveleimnek, miért is kerültek az értéktelenek kosarába? A nyomdafestéket nem látott, válasz nélkül hagyott levelek sorsa után szégyell érdeklődni a naiv levelező. Mit is mondanának, ha ezt tenné? Talán a háta mögött még ki is nevetné... És bár érzi, hogy nincs szükség rá, hiszen két-három sornyi válaszra sem méltatják, mégis reménykedik: hátha csak tévedés történt, hátha a főszerkesztő úgy tudja, hogy minden meg nem jelent levélre írásbeli választ fogalmaztak.

Gyakorlott levelező kiérezné a válaszokból, hogy mi a további teendője. Azt, hogy idejét érdemes-e írásra pazarolnia. Korábban megjelent írásai a biztosíték arra, hogy a közügyeket érintő jegyzetek megütik a közölnétség mértékét, tehát megjelenhetnek... A nagyobb lélegzetű írásokról, melyeknek korábban helyet szorítottak, teljesen lemond. Maradnak a bíráló jellegű, satirikus hangvételű jegyzetek, melyek talán azonnal megoldanak közügyeink negatív jelenségeit. Mert azok, akik hibásnak érzik magukat, akiket bírálat ért, tudják, mi a kötelességük: tizennégy napon belül értesíteni az illető szerkesztőséget a tények állásáról, a hozott intézkedésekről, gyakorlati lépésekről. Törvény van arra, hogy a jogos panaszt, kérést, mely a sajtóban lát napvilágot, *azonnal orvosolni kell*. Nemigen mernek hát ujjat húzni humánus törvényeinkkel a vezető beosztású igazgatók, elnökök, titkárok. Kell-e hát nagyobb elégtétel egy sajtólevelezőnek, mint az az érzés, mikor az utcán megállítják és megköszönik fáradozását, bátorságát?

Az emberek, az olvasók ezrei az igazság szószólóit látják a levelezőben. És tartanak, sőt félnék is tőlük azok, akik úgy érzik, hogy nem mindig cselekedtek helyesen. A levelező szála a szemükben és lehetőleg morális nyomással igyekeznek „jobb belátásra“ bírni. Azzal például, hogy munkahelyén burkolt célszavakkal „bombázzák“, hogy a legkisebb hibáját is felnyitják; hogy nem javasolják élmunkásnak, prémiumra; a munkahelyek legnehezebbjére helyezik... Nem egy alkalommal alaptalan váddal illetik. Egy ismerősömrre, aki egy társasgépkocsi vezetőjének basáskodó magatartását leplezte le, ráfogták, hogy szeret potyázni a buszon, hogy nem hátul ül fel, hogy a bérletét naponta többször is igénybe veszi. Ismerősömet lelkileg nagyon megsértette a vállalat válaszevele, mely védelmébe veszi alkalmazottját, és befeketíti a levél íróját, aki kerékpárral közlekedett a jelzett időpontban és sosem váltott bérletet... Nem tudta, hogyan, milyen formában

cáfolja meg az alaptalan vádat, a szerkesztőség pedig hallgatólagos álláspontra helyezkedett, holott erkölcsi elégtételt adhatott volna, ha kivizsgálja az ügyet, és megállapítja, hogy az illető vállalat vezetősége irreálisan tájékoztatta — ez esetben a *Hargita* szerkesztőségét. Sohasem volt könnyű dolog „kiteregetni a szennyestünet”, vagyis „megugatni a saját vackot” — hogy ezekkel a szövegekkel éljek. De sajnos, gyakran csak a szerkesztőségek szigorú és ellentmondást nem tűrő közbe lépésére hullt le a lepel sok úzérkedésről, elvtelen, részrehajló eljárásról, néptanácsaink, ipari és mezőgazdasági vállalataink egyes vezetőinek helytelen magatartásáról. Az emberek nagy többsége megszokta, hogy bizalommal fordulhatott újságához, ha jogosnak vélt panaszát, igazát keresni akarta. A vidéki és városi levelezők nem győzték hallgatni az itt-ott elejtett panaszokat. Természetesen voltak túlkapások, mikor is levelezőink minden apró-cseprő sérelemmel a szerkesztőségekhez fordultak, megkerülve a helyi szerveket, akik minden különösebb nehézség nélkül segíthettek volna a bajon. Nagyon elámultak akkor, mikor hivatalos levélben értesültek először a faluban történekről...

Igazságszolgáltató szerepét a sajtó ma sem veszítette el. Funkciója maradt mindvégig a dolgozók panaszainak meghallgatása, orvoslása. Én a volt és jelenlegi levelezők meg a szerkesztőségek megbomlott viszonyát, a ridegséget kifogásolnám. Általában beszélek, persze van kivétel is. Egy tolakodó kérdés nem hogy tovább menne. Éspedig: meg kell-e szakítani a kapcsolatot a „külső munkatársakkal”, akiket ez esetben kissé helytelenül az önkéntes sajtólevelezőkkel azonosítok, nem tévesztve össze e két kategória különbségét. Alig hiszem. Van-e olyan tendencia, hogy tovább kell tartani velük a kapcsolatot? Ha igen, akkor milyen formában? Az egészséges, összhangzatos kapcsolatnak a kölcsönös tiszteleten és megbecsülésen kell-e alapulnia? És az állandó összeköttetést nem a levelek biztosítják, mint régebben? Van-e joga a levelezőnek tudnia, mi lett az elküldött, de meg nem jelent levélének sorsa? Azt, hogy egyáltalán járt-e valamelyik szerkesztő kezében? Miért érkeznek csak ritkán vagy egyáltalán nem a válaszlevelek?

A kissé hosszúra sikerült, de alapjában véve megjelenésre érdemes írásokat miért nem küldik vissza szerzőjének, javasolva átdolgozásukat, mint ahogy Molnos Lajos tette a *Hargitától*, vagy ahogy a *Munkásélet* egyes szerkesztői teszik. A terelés hétköznapi „hőseinek” népszerűsítése mindenképpen gyümölcsöző dolog volna. A terepen levő újságírók miért nem keresik meg az illető szocialista egységben tevékenykedő levelezőket — mint egykor tették? Ez a szép gesztus csak a lap hasznára válna. Mert a volt levelező most is tájékozott, és most is nyitott szemmel jár. Felvilágosíthatná a lap munkatársát olyan dolgokról is, melyeket nem mert megírni, tartva az esetleges helyi megtorlástól. A feltételezett tekintélycsorbulástól igazán nem kell tartania! Mert a levelező egyetlen tévedése, nem való szava káros lehet önmagára és tevékenységére nézve. Azoknak a munkatársaknak és ismerősöknek, akikkel közösen állította és állítja elő az anyagi javakat, s akikkel együtt olvassa az újságot, nem lehet hazudni... Becsületről és tekintélyről van szó. A kommunista sajtó tekintélyéről, amelyet a rosszul tájékoztatott újságíró is megcsorbít akaratan kívül. A levelező ritkán ír olyan témáról, amiben maga is nem járatos vagy amit érzékelhetően nem ismer.

A levelezési osztályon dolgozók lelkiismeretessége, nagyobb munkabírása talán megoldaná újra a problémát. Felénk nyújtott jobbnak vennők a szűkszavú válaszlevelet is. Szelektálódtak, lemorzsolódtak a levelezők az évek folyamán; aki nem tanult, az le is maradt. Hány válaszelevél megírására volna szükség naponta, mondjuk, valamelyik megyei lapunk szerkesztőségében — persze átlagosan? Merem állítani, jóval kevesebbre, mint 6–10 évvel ezelőtt. Nem a filológiát végzett újságíró — mondjuk — az egy középiskolai osztályt végzett munkáslevelező mesterségbeli tudását akarom egy napon emlegetni, ezen az alapon követelőzni. Ismétlem, hogy csupán mint az olvasóval szemben támasztott tisztelet és megbecsülés egyik formáját — a válaszadást, egyáltalán a kapcsolattartás jelenlegi helyzetének helyességét szeretném tisztázni. Azt, hogy van-e szükség egyáltalán önkéntes levelezőre újságírásunk mai gyakorlatában.

Vlaahica, 1971. augusztus.

Ferenczy L. Tibor
géplakatos

